

1. Бачинська Г.В. Антропонімія переселенців з Польщі на Тернопільщину. Автореф. дис. к.ф.н: 10.02.01. українська мова. Прикарпатський університет ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2001. 19с.
2. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Словник української ономастичної термінології. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256с.

Тимощук Єва,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Г. В. Бачинська

ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ НАДІЇ ГУМЕНЮК «ТАНЕЦЬ БІЛОЇ ТОПОЛІ»

Літературна ономастика вивчає використання назв у поезії, зокрема місцевості, прізвищ, імен, тварин, рослин та інших найменувань. Вживання назв у поезії може додати кольору та глибини до поетичного образу, створюючи зв'язки між назвами та метафорами, а також відображаючи історичні, культурні та етнічні контексти. Наприклад, використання назв місць у поезії може передати відчуття атмосфери та настрою даних місць, а використання назв тварин та рослин може передати почуття їхньої краси та містичної сили. Цікавим є і те, що вона не зумовлюється безпосередньо історичним розвитком, як реальна ономастика, а залежить від волі автора і детермінується художнім задумом, жанром, напрямком та стилем твору.

Метою дослідження є особливості використання власних назв у романі Надії Гуменюк „Танець білої тополі”. У галузі літературно-художньої ономастики є чималі напрацювання, проте творчість Надії Гуменюк не була предметом ономастичного дослідження. Дослідження є актуальним і через наявність у лексичному складі романістики Н. Гуменюк такого об'ємного та різноманітного за способом вираження прощарку, як антропонімія,

своєрідність семантичної структури та функціонування якої в художньому тексті визначили її виняткову важливість у реалізації авторської концепції світу. Вивчення функціонування власних назв у художньому творі належить до актуальних проблем інтерпретації тексту. Виявляється, що без аналізу власних імен, цих „центральных вузлів” [1] художнього твору, „справжнє розуміння тексту, його глибинних, підтекстових змістових шарів просто неможливе” [2].

Роман Надії Гуменюк „Танець білої тополі” містить широкий спектр антропонімної лексики. Авторка вміло подає різноманітні імена та прізвища людей, прізвиська, псевдоніми, топоніми, ергоніми та інші класи онімної лексики, кожен з яких відіграє певну смислотворчу функцію. Однак найбільший шар ономастичної лексики у романі становлять імена та прізвища людей. У кожне з них, письменниця вкладає глибокий сенс, своє тлумачення. Усі вони у творі не просто так, а несуть у собі багато інформації про своїх носіїв, демонструють часові, соціальні, вікові та просторові ознаки. Імена характеризують персонажів, розкривають їхній світогляд, емоції, почуття та взаємовідносини. І. М. Кочан зазначає, що „...вплітаючись у єдину художню тканину твору, власні імена вносять додаткові відомості, часто недоступні при першому прочитанні твору. Вони змушують читача простежити особливості розгортання авторської думки, заглибитись у семантичне наповнення імені. Розшифрування символічного значення власної назви вимагає від читача певних інтелектуальних зусиль” [3, с.43].

Авторка дуже вдало розмежовує дві сюжетні лінії, які ведуться у творі. У цьому важливу роль відіграють й імена. Так, для прикладу, у розділах, де розповідається про минуле, персонажі мають здебільшого українські, слов'янські імена (*Левко, Ольга, Вишеслава, Тиміш, Михайло, Данило, Марина тощо*). Що стосується частин, у яких дії відбуваються вже в теперішньому часі, то тут вже імена представлені інші (*Регіна, Владлен, Лана, Ніка, Віталій*). Тобто різниця у часі прослідковується навіть у іменах та їхній актуальності.

В аналізованому творі Н. Гуменюк використано різні за способи ідентифікації, які існують в українській антропонімній системі. Зокрема:

а) одночленні антропоніми було представлено 48 іменними номінаціями. З них 21 одиницю становлять жіночі імена та 27 чоловічих.

У творі наявні багато християнських імен: *Любов, Іван, Василь, Матвій, Андрій, Ольга, Віра, Ілля, Марія, Димитр, Мокрина, Прокопій, Полікарп, Лідія, Ганна, Павло, Віталій* та ін. Часто письменниця вдається до скорочених варіантів імен: *Ніка(<Вероніка), Вися(<Вишеслава), Лана(<Роксолана), Сяня(<Оксана).*

У романі Надії Гуменюк є також і багато стилістично забарвлених форм імен. Кожна антропоформа має відповідне емоційне забарвлення. Воно може бути як згрубілим, так і пестливим. Ці варіанти утворено шляхом додавання суфіксів -к, -ик, -л, -ц: *Олька, Юхимка, Ілько, Лідка, Віталік, Маринька, Юрко, Зінька, Натуля, Левко, Сянько, Грицик, Левцьо* тощо. Наприклад, «– *Віруньчик! Подумай про мене! Подумай, якщо справді любиш!*» [4, с.66]; «*Прошу зважати – я вже пані в літах, а не якась там Натуля...*» [4, с.9]; «*А тоді й молоденьку Ольку з Ружища привіз...*» [4, с.21]. Такі неформальні форми імен показують ставлення до персонажа, характер розмови, та рівень близькості.

Часто у творі можна помітити, що Гуменюк вживає також і просто прізвища. Для прикладу «*Але Мандрика досить спритно, як на його кремезну статуру, зіскочив з місця...*» [4, с.55]; «– *Ти чого ховаєшся, Величко?* » [4, с.38]; «*Молодики покинули візок і ледь відірвали пса від Краскова*» [4, с.227]. Авторка використовує множинні форми прізвища для позначення всієї родини: «*Не обминали язикаті плетухи і хату Черкасів*» [4, с.18]; «– *Кажуть, у тих гонорових Вишнецьких боргів – як у собаки бліх*» [4, с.20]; «*Вони звили собі гніздо на високому осокорі біля хати Андрійчуків...*» [4, с.142].

Цікавим є і те, що Надія Павлівна у своєму творі дуже майстерно робить акценти на історію. І це їй вдалось зробити і через прізвища. В одному з розділів вона розповідає про походження прізвищ *Тадея Мандрики та Левка*

Черкаса (Ярича): «...колись так само перетиналися доли і двох їхніх пращурів, січових козаків на прізвиська Мандрика і Ярій...» [4, с.287].

Своїм персонажам письменниця дає багато однолексемних прізвиськ, які знову ж таки відкривають їхній характер, дії, ставлення. Вони наділені як негативною, так і позитивною інформацією про своїх власників, а деякі з них навіть вказують на зовнішній вигляд та характер персонажів. Ось наприклад Ніку Величко, головного персонажа, близькі друзі називають Невеличко, бо дівчинка була тендітною та невисокою: «Смішна ти, Невеличко. Давай-но краще подивимося, як воно було» [4, с.10]. Та, мабуть, найчастіше у творі авторка використовує прізвисько Вишеслави Вишнецької. Тиміш та Левко називали її Вишенькою або Вишнею : «...чи то так скоротив (Тиміш) ім'я малої, чи то придумав його з натяком на прізвище» [4, с.27].

б) двочленні літературно - художні номінації становлять значно меншу групу. До них відносимо такі поєднання як ім'я та прізвище, ім'я та ім'я по-батькові. Зазвичай, антропологічну формулу ім'я та прізвище авторка використовує тоді: 1) коли про персонажів вперше йде мова: «Тож на цілих два тижні малій здихлі, тобто Вероніці Величко, було гарантовано камеру-одиначку» [4, с.11], «Під кінець Петрівки тільки й мови, що про одруження Марини Вишнецької з якимось вельми поважним паном з міста» [4, с.18], «В одній із таких холостяцьких гуртожитських кімнат і засусідилися Віра Величко та Регіна Стоцька» [4, с.60]; 2) коли вони говорять один про одного, тим самим виражаючи більш формальний контекст: « – А цей... Владлен Красков... Він повернувся назад, туди, звідки приїхав?» [4, с.76], « –...Он Степана Левчука в тюрму забрали за те, що чутки про війну розпускав і паніку на людей сіяв» [4, с.170].

Формула ім'я + ім'я по-батькові, зазвичай, вживається для називання у творі людей різних професій (вчителі, вихователі, директори тощо). Наприклад, «– Зрозуміло, знов ця нестерпна Ната Улянівна...» [4, с.15]; «Аделіна Марківна різко повернулася і з розмаху грюкнула дверима» [4, с.16]; «Ольга Дмитрівна прийшла до них недавно і досі ніяк не могла

запам'ятати ні імен, ні облич вихованців» [4, с.36]. Ще вона вживається і просто у звертаннях з висловленням поваги до старших: « – *Ольго Василенно!* Я ж вам не ворог. Ви закінчили гімназію... » [4, с.133]; «*Тут... мої родичі... Здається... Я була в сільраді, і мені там сказали, що... Ви хіба не Макар Трофимович?*» [4, с.248].

Є у творі і така форма двочленної номінації, як ім'я + прикладка. Такі прикладки Гуменюк використовує для увиразнення персонажів та надає інформації про їхній характер. З негативної сторони ця конструкція розкриває Аделіну Марківну – виховательку з дитячого будинку, у якому була Ніка: «*Щоб ото через якусь там нестерпну Аделіну-крикліну...*» [4, с.16]. І ще однією цікавою є форма, якою називали Лану Довжик. За її сміливість, наполегливість та напористість їй дали прізвисько *міс Міцний Горішок*: «*З легкої руки журналістки, яка вела репортаж з-під стін мерії, дівчину так і „охрестили” – міс Міцний Горішок. Мабуть за аналогією з Брюсом Віллісом*» [4, с.152]. Жартівливою прикладкою називає авторка у творі хлопчину, до якого у Вероніки у школі була симпатія. Юнака одна із однокласниць прозвала *Ростиком-хвостиком*: «*–... Відірвешся і заодно побачиш, який заводний твій Ростик-хвостик!*» [4, с.99]. Свою виховательку, яку Вероніка Величко дуже любила, вона любила називати різними милими формами, через які ми власне можемо зрозуміти, які теплі та рідні у них стосунки: «*–...Як хотіли підлеститися (діти), то бігли до Натулі-мамулі, Натулі-квітулі, Натулі-кицюлі, а як я чогось не дозволяла, то зразу ж ставала Натулею-цибулею або Натулею-буркотулею*» [4, с.10].

в) тричленні номінації особи виступають у романі, зазвичай, в офіційних, ділових ситуаціях. Надія Павлівна такі форми вживає вкрай рідко, але все ж таки, вони є: «*...Владлен Іванович Красков умить оцінив її фігуру з розкішними формами, блискуче каштанове волосся,...*» [4, с.60]; «*– А того, що родич Наталії Улянівни Стожук...*» [4, с.102]; «*Грицик Бундик, чи то пак тепер Григорій Іванович Бундик, аж за голову схопився...*» [4, с.140]. Такі форми відображають офіційність розмови або її серйозність.

Список використаної літератури:

1. Співак С. М. Кореляція між функціями власних назв у віршованому тексті та стратегіями його композиції. *Літературознавчі студії: Збірник наукових праць*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. Випуск 7. С. 275-279.
2. Карпенко О. Ю. *Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. Записки з ономастики*. Одеса: Астропринт, 2000. Випуск 4. С. 68-74.
3. Кочан І. М. *Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник*. 2-ге видання, перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. С. 89.
4. Гуменюк Н. *Танець білої тополі*. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 304 с.